

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 75 (2024), 195-211.

Geliş/Received: 20.07.2024

Kabul/Accepted: 18.10.2024

DOI: 10.46955/ankuayd.1519596

(Araştırma Makalesi/Research Article)

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE İMAR KANUNUNDA DEĞİŞİKLİKLER VE ANKARA'DA MEYDANA GELEN SEL FELAKETLERİ CHANGES IN THE CONSTRUCTION LAW DURING THE DEMOCRATIC PARTY PERIOD AND FLOOD DISASTER IN ANKARA

UĞUR BAYSAL*

ÖZ

Türk Siyasi hayatının hassas bir döneminde iktidara gelen Demokrat Parti, on yıllık döneminde siyasal ve sosyal çalkantıların, dış politik gelişmelerin ve günümüze kadar sürecek darbe tartışmalarının bitmeyeceği gözükmemektedir. İç politikanın gölgede kaldığı dış politikasının ise gündemin belirleyicisidir. Bunda, II. Dünya Savaşı sonrası yeni bir dünyanın tesis edilmesinin ve gelişen güç blokları karşısında Türkiye'yi konumlandırma çalışmalarının payı vardır. Ankara'nın şehir merkezinde ve tarımsal alanlarında mal ve can kayıplarına yol açan doğal afet kaynaklı zararlar devlet yetkililerinin başlıca uğraş alanı olmuştur. Başkent'in sel baskınlarına sıklıkla maruz kalması, burada yaşayan insanların hayatlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Aşırı yağışlarla taşan dere yatakları setleri yıkarak, yerleşim ve tarım alanlarında büyük tahribatlara yol açmıştır. Sel felaketinin yaşandığı afet bölgelerine siyasiler tarafından ziyaretler yapılmış ve yaşanan acılar paylaşılmaya çalışılmıştır. İmar Kanunu'nda yapılan sık sık değişiklikler seçimlere yönelik politikaların tezahürüdür. Çoğunlukla yerel ve genel seçimler öncesi kısmi ve kapsamlı geçekonu aflarını getiren Demokrat Parti, şehirlerdeki hızlı değişim ve plansız yapılaşmaya karşı yürüttüğü mücadele zaafiyete uğramıştır. Başta Ankara ve İstanbul olmak üzere büyük şehirlerde doğal afetlerin yaşanmasında uyguladığı popülist politikaların kurbanı olmuştur. Bu dönemde imar uygulamaları ve alınan tedbirler daha çok doğal afetler yaşandıktan sonra gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, Ankara'nın yereldeki en önemli sorunu olan sel felaketleri incelemeye değerdir.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Demokrat Parti, Gecekondulaşma, Kaçak Yapılaşma, Sel Felaketi.

ABSTRACT

The Democratic Party, which came to power at a sensitive period in Turkish political life, seems to have experienced political and social turmoil, foreign political developments and coup debates that will continue until today, during its ten-year period. Foreign policy, which is overshadowed by domestic policy, is the determinant of the agenda. In this, II. The establishment of a new world after World War II and the efforts to position Turkey against the developing power blocks have a role. Damages caused by natural disasters that cause loss of property and life in Ankara's city center and agricultural areas have been the main area of concern for state officials. The capital's frequent exposure to floods has negatively affected the lives of the people living here. Stream beds overflowing with excessive rainfall have destroyed the embankments, causing great damage to residential and agricultural areas. Politicians visited the disaster areas where the flood occurred and tried to share the suffering. The frequent changes made in the Zoning Law are the manifestation of electoral policies in the 1950s. The Democratic Party, which introduced partial and comprehensive slum amnesties mostly before local and general elections, has been weakened in its fight against rapid change and unplanned construction in cities. It has become a victim of the populist policies it implemented in the occurrence of natural disasters in big cities, especially Ankara and Istanbul. In this period, zoning practices and measures taken were mostly realized after natural disasters. Therefore, this study is worth examining flood disasters, which are Ankara's most important local problem.

Key Words: Ankara, Democrat Party, Slums, Illegal Construction, Flood Disaster.

* Dr., Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, baysalugur@yahoo.com, ORCID: [0000-0003-2929-9168](https://orcid.org/0000-0003-2929-9168)

Extended Abstract

Ankara, located in the center of Anatolia and able to reform, was the center of the War of Independence, led during the last period of the Ottoman State. With the declaration of Ankara as the capital after the success of the War of Independence, its role as the political center has been reinforced in recent years. The capital, which until this period had been a center of attraction, a destination that stood out with its natural beauties and was visited by people, could not avoid being subjected to intense immigration.

During the Atatürk period, the capital was introduced to the phenomenon of planned urbanization with the zoning regulations, but the problem of slums, which partially started during the Single Party period, has gained a permanent place in Turkish political, social and economic life. Affected by the 1929 World Economic Depression and World War II. The Republic of Turkey, which faced a major financial crisis during World War II, ended the single-party rule on May 14, 1950, and the Democratic Party came to power with the transition to multi-party politics after the war.

Modern tools and equipment in agriculture, which replaced labor in rural areas, especially in villages, and rapid population growth triggered migration to cities. The arrival of large masses from rural areas has further deepened the problem in metropolitan cities, especially Ankara, where there is already a housing shortage, and slums have been seen as a way out for this segment of people who do not have different options for shelter. As a matter of fact, this unfortunate situation has been effective in the spread of illegal construction everywhere. In Ankara's case, this situation occurred for the first time when it was declared the capital, apart from other places, and for the second time with mechanization in agriculture.

Legal measures have not been taken against the rapid increase in slum settlement. However, as the slums gained legal status with the regulations made before and during the elections, this situation led to slums, in other words, illegal construction, in new settlements with the idea of receiving zoning amnesty sooner or later. Therefore, the opening of stream beds and water resources to settlement played a major role in the occurrence of many large and small floods.

During the Democratic Party period, zoning regulations could not prevent slums but on the contrary, they made them widespread. During the 10-year rule of the Democratic Party, many flood disasters occurred in the capital, and the flood in 1957 was recorded as the biggest flood disaster in Ankara's history. For this reason, it was tried to reveal what kind of approach was taken before, during and after flood disasters.

The correlation between unplanned urbanization in settlements and natural disasters such as floods was examined in the study. It has been stated that such natural disasters are caused by man-made measures, that precautions are left to hand, and that serious measures are resorted to after a major flood disaster occurs. In fact, it has been evaluated that restoring the areas where stream beds and water resources are located to their former identities, in other words, preserving a structure where streams carry their water freely, will prevent flood disasters. The reasons why so many flood disasters occurred in the capital during the said period were examined and given in a cause-effect relationship.

Giriş

İnsanlığın tarih boyunca karşılaştığı doğal afetlerden birisi de sel baskınlarıdır. Anadolu'daki yeryüzü yapısı, yapılaşma ve iklim koşullarıyla bağlantılı seller, tarih boyunca şiddetli ve sıklıkla farklı yerlerde meydana gelmektedir. Şiddetini belirleyen unsurlar, düşen yağış miktarı, dere yatakları ve coğrafi yapıdır. Tabii olarak sel baskınlarında sadece demografik yapı ve çevre önemli ölçüde zarar görmemekte, aynı zamanda ciddi ekonomik kayıplara sebep olmaktadır. Hatta seller yerleşim yerlerini, tarihi ve doğal alanları yok etmektedir.¹

¹Turhan Günay, *Orman Ormansızlaşma Toprak Erozyonu*, İstanbul: TEMA Vakfı Yayınları, 1997, s.154.

Sel baskınları, afet bölgesindeki yerel halkın ciddi olumsuzluklarla karşı karşıya kalmasına ve bulunduğu yerde yerel yönetimlerin hizmet üretme noktasında sınırlandırılmasına yol açmıştır. Bireysel ve toplumsal hayatta sonuçları itibarıyla derin izler bırakan sel baskınları gündemi kısa süreli işgal etmesi ve kadercî anlayışın etkisiyle Türkiye'de ihtiyaç duyulan çalışmalar yapılmamıştır.²

Anadolu'nun pek çok noktasında, hemen hemen her mevsimde ve bilhassa ilkbahar ve yaz aylarında çok sayıda yıkıcı sel felaketleri yaşanmıştır.³ Felaketlerin daha sık yaşandığı mevsim ise ilkbaharın sonu ve yaz ayının başlangıcıdır. Bu mevsimde seller tahrip gücü yüksek ve geniş bir alanı etkileme özelliğine sahip olmuştur. Türkiye'de sel olaylarının %51'i ilkbahar sonları ve yaz başlarında yaşanırken, bunların çoğunlukla kış, geriye kalanı ise sonbahar aylarında görülmüştür. Ülkemizde sel olayının en fazla görüldüğü bölgeler ise, sırasıyla Karadeniz, Akdeniz ve Marmara Bölgeleridir. Sellerin %52'si bu bölgelerde oluşurken, %48'i diğer bölgelerimizde yaşanmıştır. İç Anadolu Bölgesi'nde en çok sel olaylarının yaşandığı il Ankara'dır.⁴

Türkiye'nin su rezervi açısından zengin olan Ankara'nın bu zenginliği, bazı eserlerin öznesi olmuş, bunların da çok azında taşkınların ya da sel felaketlerinin boyutları ele alınmıştır. Sel baskınlarının şiddetli olduğu zamanlarda Ankara'da can ve mal kayıpları süreklilik arz etmiştir.

Demokrat Parti Dönemi'nde İmar Politikası

Demokrat Parti döneminde tarımda modern araç ve gereçlerin kullanılması sonucu köylerde işsiz kalan kesim şehirlere gitmek zorunda kalmıştır. Liberal ekonomik model benimsenen bu dönemde, dışardan gelen ekonomik yardımlar sayesinde büyük ölçekli altyapı ve üstyapı projelerinde ihtiyaç duyulan istihdam büyükşehirlere göçü tetiklemiştir. Aslında köylerden kentlere yönelen büyük ve zorunlu göç hareketi kentlerde çalkantılı bir döneme yoğrulmuştur. Böylece köylerde nüfus azalırken şehirlerde ise kontrolsüz bir nüfus artışı meydana gelmiştir.⁵

II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'nin SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği) ile ilgili sorunlar çatallaşmıştır. Zira Sovyetler sıcak denizlere inmek için boğazlardan vazgeçmiş değildi. 1952'de NATO'ya üye olduktan sonra SSCB tehdidine karşı dış güvenlik sorunu bu üyelikle büyük ölçüde çözülmüş, içerdeki kalkınma hamlelerine daha çok odaklanma imkânı elde etmiştir.⁶

Demokrat Parti döneminde koşullu yardımı kapsayan ABD'nin Marshall Planı, yeni otoyolların yapılmasını ön koşul olarak belirleyince otomotiv sanayisinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Dış devletlerden temin edilen krediler ve yardımlar sayesinde demiryolları özellikle karayolları ağı genişlemiştir. Ülkede karayollarının yaygınlaşması ve modernleşmesi otomotiv sanayisinin daha fazla ön plana çıkmasına neden olmuştur. DP iktidarı özetle CHP tarafından ileri sürülen ulaştırma ve karayolları politikasını geliştirmiştir.⁷ Söz konusu dönemde devasa altyapı ve üstyapı projelerine imza atılmıştır.

Türkiye'deki şehirlerin bile çoğunluğu kesintisiz elektrik hizmetlerinden yararlanma şansına sahip değilken, köylere ve kasabalara elektrik verilmeye başlanması önemli bir gelişmedir. Buna rağmen uygulanan ulaştırma politikası, şehirlerin sosyo-kültürel cazibesi ve tarımda modern araç ve gereçlerin kullanılması köylerden kentlere göçü hızlandırdı. Büyük göç dalgası sonucu şehirlere gelenler hazine arazilerine gecekondular inşa ettiler. Özellikle seçim zamanlarında gecekondular sahipleri tapularını almakta sorun yaşamadı ve yerel yönetimler aracılığıyla su, yol ve elektrik gibi başka bir ifadeyle altyapı ihtiyaçlarını kolaylıkla edindiler.⁸

Demokrat Parti döneminde kentlerde altyapı ve üstyapı çalışmaları nedeniyle tarihi nitelikli eserlerin korunmasını gündeme gelmiştir. Temmuz 1951 tarihinde 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek

²Osmanlı İmparatorluğunda Doğal Afetler, (Editör: Elizabeth Zachariadou), (Çeviri: Gül Çağalı Güven- Saadet Öztürk), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001, s.121-123.

³Hüseyin Muşmal, "Beşehir Kazası Kurucaova Köyünde Yaşanan 1909 ve 1932 Yılı Afetleri ve Afet Sonrası Yeniden Yapılanma Faaliyetleri", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Sayı: 16, Konya 2006, s.69-90; Hüseyin Muşmal, "XX. Yüzyılın Başlarında Beşehir Gölü ve 1910- 1911 Yılları Büyük Taşkın Hadiseleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:23, Konya: Bahar 2008, s.219-262.

⁴Esin Özcan, "Sel Olayı ve Türkiye, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi", Cilt 26, Sayı 1 (2006), s.35-48.

⁵Metin Ayışığı, "Küreselleşme, Çelişkiler Ve Atatürkçülük", Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Bildirileri, Isparta: 2008, s.137.

⁶Kemal Karpat, *Kısa Türkiye Tarih 1800-2012*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014, s.172.

⁷Cemil Koçak, *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s.537-538.

⁸Şevket Pamuk, *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s.230.

Kurulu Teşkilat ve Vazifelerine İlişkin Kanun çıkartılmıştır. Bu kanun çok sayıda tarihi eserin geleceğe taşınması konusunda koruyucu bir yaklaşım getirmiştir.

Gecekondu yapılaşmasının önüne geçmek için yasal düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin 6188 sayılı “*Bina Yapımının Teşvik ve İzinsiz Binalar Hakkındaki Kanun*” 28 Haziran 1953’te yayınlanmıştır. Adı geçen kanunla ruhsatsız binaların sınırlandırılması amaçlanmıştır.⁹ Başta Ankara ve İstanbul Belediyesi olmak üzere yerelde belediyelerin özellikle gecekondulaşma sorununa çözüm bulmak ve bundan sonraki kaçak yapılaşmaya karşı yasal dayanak oluşturmak amacıyla bu kanunlar çıkartılmıştır. Bununla beraber ilgili yasa yürürlüğe girdikten sonra inşa edilen konutlar yapım aşamasındaysa ve hemen iskân edilmişse gecekonduların on beş gün içinde yıkılmasını, konutu yapan, yaptıran ve satın alanlara da para ve hapis cezasının uygulanmasını içeren sert hükümleri de içermiştir.¹⁰ 6188 sayılı yasanın konut sorununa dair daha önce çıkan kanunlardan farkı gecekondu inşa sorununun çözümünü temel almasıdır. Önceki çıkan ilgili yasalardaki gibi uygulamada sıkıntılar yaşanmıştır. Hapis cezası gibi emredici hükümlere rağmen gecekonduların artması sorunun çözülmediğinin kanıtı olmuştur.¹¹

24 Nisan 1956’da çıkarılan 5656 sayılı kanunla belediyeler araziler üzerinde imar ettikleri konutları vatandaşa devretme yetkisi getirmiştir. Bu durum imara aykırı inşa edilen yerlerin artık yıkılmasının mümkün olmayacağı anlamına gelmiştir. İmar düzenlemesiyle kaçak yapılar yasal görünüme kavuşmuştur. Başka bir deyişle imar affi demek abartı olmayacaktır. Anılan kanunların çıkartılmasındaki belli başlıca gerekçeler şunlardır: Sosyal talepleri karşılamak, seçim zamanı oy artışı sağlamak ve ihtiyaçları kanunlara uyarlamaya çalışmaktır.

Yasal düzenlemeler bu süreçte ihtiyaçlar doğrultusunda sürmüştür. 16 Ocak 1954 tarihindeki 6217 sayılı kanunla 2644 sayılı Tapu Kanunu’nun 26. Maddesi değiştirilerek kat mülkiyetine izin verilmiştir. 1955 yılında imar hareketlerini kapsayan Yapı ve Yollar Kanunu’nun düzenlenmesi gündeme gelmiştir. 16 Temmuz 1956 tarihinde 6785 sayılı “*İmar Yasası*” ile imar kavramı genişlemiştir.¹² 14 Mayıs 1958 günü 7116 sayılı kanun ile şehircilik görevini yerine getirmek üzere İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuştur. Bu sayede planlama çalışmaları tek bir çatı altında toplanmıştır.¹³

İmar düzenlemesi planlı ve programlı bir şekilde gerçekleşmediğinden muhalefet tarafından eleştiri konusu olmuştur. İmar faaliyetleri İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde kiralarn astronomik seviyelerde yükselmesine yol açmıştır. Daha doğru bir ifadeyle vatandaşların ikamet ettikleri binalardaki kiralarda yüzde yüz iş yerlerindeki kiralarda ise yüzde yüz elli nispetinde fahiş artış yaşanmıştır. Bu duruma iktidar partisi kayıtsız kalmamış, sorunun çaresini kira kanunu çıkararak çözmeye çalışmıştır.¹⁴

Erken Cumhuriyet Döneminde Ankara’da Nüfus

Erken Cumhuriyet döneminin imar düzenlemesinin temelinde Ankara’nın imarı önemli yer tutmuştur. Bu nedenle Ankara için özel kanun çıkartılmıştır. Başkent dışında sadece kamunun inşaat faaliyetleri sürmüştür. İmar faaliyetleriyle bağlantılı bir olgu olan nüfus artışı özellikle Ankara’nın başkent ilanı sonrası daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır.¹⁵

XIX. yüzyılın başlarından 1927’e kadar 20.000 ile 30.000 arasında bir nüfusu barındıran Ankara, başkent yapıldığı dönemde nüfusu 25.000 civarındadır. Başkent baş döndürücü bir hızla gelişirken, her on yılda nüfus iki katına yükselmiştir.¹⁶

Ankara’nın başkent olması sonrasında kalacak yer meselesi çoğunlukla dışardan gelip geçici ve kalıcı ikamet etmek isteyenler için geçerlidir. Ahmet Hamdi Tanpınar 1928 yılı sonbaharında Ankara’ya gelmiş ve ikamet sorununu şöyle nakletmiştir: “*O seneler Ankara memurlarının çoğu resmi dairelerde hatta vekâletlerde kalıyorlardı. Hakikatte şehir bir taraftan milli mücadeledeki sıkışık hayatına devam ediyor, bir taraftan da yeni*

⁹Melike Z. Dağıstan Özdemir, “Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış”, *Planlama*, S. 31, s.20-25.

¹⁰Tansı Şenyapılı, Barakadan Gecekonduya Ankara’da Kentsel Mekânın Dönüşümü 1923-1960, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016, s.202.

¹¹Şenyapılı, Barakadan Gecekonduya Ankara’da Kentsel Mekânın Dönüşümü 1923-1960, s.202-203.

¹²TC Resmi Gazete, No:9359, 16 Temmuz 1956.

¹³Bekir Cantemir, *Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde İstanbul’un Mekân Ve Sosyal Yapı Dönüşümü(1946-1960)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Bilim Dalı, Cumhuriyet Tarihi Ana Bili Dalı, İstanbul: 2013, s.83.

¹⁴İstanbul Haber, 18 Nisan 1953, s.1.

¹⁵Fehmi Yavuz, Şehirciliğimiz Hakkında Mukayeseli Raporlar, Ankara: Yeni Matbaa, 1956, s.35.

¹⁶Ruşen Keleş, Artun Ünsal, Kent ve Siyasal Şiddet, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, s.73.

baştan yapılıyordu. Her tarafta bir şantiye manzarası vardı."¹⁷ Alman kent bilimci Hermann Jansen 1980 yılına kadar Ankara'nın nüfusunun 300.000 bini geçmeyeceğini düşünerek planlama yaparken, 1940'larda bu nüfusun üstünde bir demografi meydana gelmiştir.¹⁸

Öte yandan 1954'de yeni bir planlama yarışması düzenlenmiş; yüksek mimarlar Nihat Yücel ve Raşit Uybadin tarafından hazırlanan plan yarışmayı kazanarak Ankara'nın yeni şehirleşme planını oluşturmuştur. Bu plan 1957'de onaylanmıştır.¹⁹ Yücel-Uybadin Planı, 30 yıl sonrası için Ankara şehir merkezinin nüfusunun 750 bin olarak tasavvur etmiş ancak bu nüfusa plan onaylandıktan beş yıl sonra ulaşılmıştır.²⁰ Dolayısıyla daha önce olduğu gibi bu yarışmayı kazanan imar düzenlenmesi de uzun ömürlü olmamıştır.²¹

Ankara'daki nüfus artışı idari birim sayısından tutun, yapılaşmaya, ekonomik ve sosyal yaşantıya kadar birçok alanı etkilemiştir. 1950 yılında 819.693 olan nüfus, 1955 yılında 1.120.864'e, 1960 yılında ise 1.321.380'e yükselmiştir. Günümüzde olduğu gibi Ankara, Demokrat Parti iktidarı süresince İstanbul'dan sonra en kalabalık ikinci şehir olmuştur.²²

Gerek Ankara gerekse diğer büyükşehirlerde 1945'ten itibaren kentleşme hızı sürekli artmış ancak II. Dünya Savaşı sırasında dönemin olağanüstü koşulları nedeniyle oldukça yavaşlamıştır. 1940-1945 arası %1.3 oranına, savaşın bitmesiyle kentleşme hızı standart seyrine dönmüş, 1945-1950'ye gelindiğinde % 2.6, 1950-1955 yıllarında %7.4 gibi normalin çok üstünde bir rakama ulaşmıştır. Bu dönemde zirve yapan kentleşme oranı 1955-1960'da ise %6.3'e düşmüş ancak bu oran bile şehirlerin ne derece göçe maruz kaldığını göstermiştir.²³

1940-1950 arasında genel nüfus artışı %17.5 şehirleşme oranı ise %20.1 düzeyinde gerçekleşmiştir. 1950-1960 II. Dünya Savaşı sonrası hem nüfus artışı hem de kentleşme oranında ciddi bir yükseliş göze çarpmıştır. Buna göre; genel nüfus artışı %32.8 şehirleşme oranı ise %80.2 ile büyük bir ivme kazanmıştır. Söz konusu iki dönemde şehirsiz nüfus genel nüfustan daha fazla artış göstermiştir. Bu durum kent sayısında da kendini belli etmiştir.²⁴ 1927'de 66 olan kent sayısı 1950'lere gelince 102'ye ve 1960 yılında ise 147'e çıkmıştır.²⁵

II. Dünya Savaşı sonrası belediye sayısında da ciddi artışlar meydana gelmiştir. Bunu sadece nüfus artışı hızıyla bağlamaktan ziyade belediyeler vasıtasıyla devletten daha fazla yardım almak amacıyla köylerin bir araya gelmesi de etkili olmuştur. 1950 yılında 657 olan belediye sayısı 1958'de 943'e ulaşmıştır.²⁶

II. Dünya Savaşı Sırasında Ankara'da Yaşam

Cumhuriyetin ilk beş yıllık döneminde enflasyon oldukça düşük seyretmiş, %2.9 ortalama enflasyon düzeyi yakalanmıştır.²⁷ II. Dünya Savaşı sırasında 1942-1943 yılları arasında %75 ile % 90 ile hiper enflasyonla tanışmıştır. Enflasyonun bu kadar yükselmesinin etkilerini diğer şehirler gibi Ankara'da hissetmiştir. Halihazırda zar zor geçinen Ankaralılar, alım gücünün düşmesiyle temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiş, elverişsiz yaşam şartları karşısında birçok sağlık sorunlarıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır.²⁸

Su zenginliği öne çıkan Ankara, II. Dünya Savaşı yıllarında yağışların azlığı ve aşırı kuraklık sonucu ciddi bir su sıkıntısı çekmiştir. Hatta semtlere dönüşümlü su verilmiş, burada yaşayanlar 6 aya varan su kesintileriyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Suyun temini fiyatların pahalılığından kolay olmamış, sadece belli bir gelirin

¹⁷Ahmet Hamdi Tanpınar, *Beş Şehir*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020, s.15.

¹⁸Keleş, Ünsal, *Kent ve Siyasal Şiddet*, s.74.

¹⁹Ali Cengizkan, "Kurgu, Tasarım ve Kullanım: Cumhuriyet Dönemi Kamusal Mekanları İçin Bir Çalışma Programı" Başkent Üzerine Mekân Politik Tezler Ankara'nın Kamusal Yüzleri, Der. Güven Arif Sargın, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017, s.160.

²⁰Ali Cengizkan, *1957 Yücel Uybadin İmar Planı ve Ankara Şehir Mimarisi*; Cumhuriyet'in Ankara'sı İçinde, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2006, s.30.

²¹Sema Uyar, *Zafer Gazetesi Penceresinden Demokrat Parti Dönemi'nde Ankara (1950-1960)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Ankara: 2023, s.13.

²²Nasrullah Uzman, "Demokrat Parti Döneminde Ankara", *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cumhuriyet Özel Sayısı, 2023, s.9.

²³Fehmi Yavuz, Ruşen Keleş, Cevat Geray, *Şehircilik; Sorunlar-Uygulama ve Politika*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1973, s.27.

²⁴Yavuz, Keleş, Geray, *Şehircilik; Sorunlar-Uygulama ve Politika*, s.26.

²⁵Ruşen Keleş, *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Yayınevi, 1990, s.27.

²⁶Ruşen Keleş, Cevat Geray, *Türk Belediye Başkanları (1958-1964)*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1964, s.5.

²⁷Feridun Ergin, "Birinci Dünya Savaşı'nda ve Atatürk Döneminde Fiyatlar ve Gelirler" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C:3 S.7'den Ayrı basım, Kasım 1986, s.72.

²⁸Gönül Güneş, *İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ankara'da Günlük Yaşam*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara: 2004, s.51.

üstündeki kesim su ihtiyacını karşılayabilmiştir. Ankaralılar sadece temel gıda maddelerini değil aynı zamanda içecek ve temizlikte kullanılacak suyu yeterince temin edememiştir.²⁹ Öyle ki 1941 yılında 7 yeni çeşme yapılırken, 1944'de ise yalnızca 1 çeşme yapılmıştır.³⁰

Tüm dünyayı derinden etkileyen II. Dünya Savaşı, Türkiye'nin değişik şehirlerini etkilediği gibi, memur şehri adıyla anılan Ankara'yı daha fazla etkilemiştir. Başka bir deyişle 1939-1945 arasında başkent gerek yiyecek ve içecek gerekse giyim maddelerinde en fazla enflasyonist baskıyı yaşayan şehir olduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Savaş yıllarında üretici sınıftan yoksun Türkiye'de simitlerin üzerine susam yerine ekmek kırıntısı kullanılması yiyecek ve içecek malzemelere ulaşmada ne kadar zorluklar yaşandığının göstergesi olmuştur.³¹

Günümüzde siyasi malzemesi çok sık yapılan ekmekten şekere kadar tüm gerekli mamullerin vesikayla dağıtılması işlemi uzun bir süre uygulanmıştır. Dahası çorap, gömlek, pantolon yamamak, elbiseleri ters yüz etmek ve ayakkabıları pençelemek alışkanlık haline gelmiştir.³² Hayvan yemi olarak kullanılan kepek ve arpa, sofralarda eksik olmayan ekmeğin hammaddesi haline gelmiştir. Diğer taraftan karaborsada fahiş fiyatlar karşılığında ürünler satmak ise zenginleşmenin bir aracı olmuştur.

Ankara'da Gecekondulaşma

Türkiye'de gecekondu II. Dünya Savaşı yıllarında ortaya çıkan, birçok yönüyle diğer ülkelere göre özgün bir sosyal olaydır. Söz konusu dünya savaşı bitimine kadar toplamda 25 ile 30 bin arası gecekondu vardır. Bu yıllardan sonra gecekondu yapımında büyük bir artış meydana gelmiştir.

Ankara şehir plancılığı alanında bütün şehirlere 1939 yılına kadar örnek teşkil etmiştir. Bunda başkent inddialı bir şekilde kurulması, kamu kaynaklarının seferber edilmesi ve 1929 Dünya Ekonomi Buhranı'nın payı vardır. Yaklaşık 4 milyon metrekare toprak ucuz bir bedelle kamulaştırma yapılmış, 1928'de Ankara'nın imarıyla ilgili uluslararası bir imar yarışması düzenlenmiş ve yarışmayı kazanan Alman şehircilik uzmanı Hermann Jansen 1938 yılına kadar danışman kimliğiyle planın uygulanmasında rol almıştır.³³

II. Dünya Savaşına kadar mesken sorunu Ankara dışında pek gündeme gelmemiştir. Söz konusu dünya savaşı sırasında kentleşme oranı düşük seyretmesine rağmen, başta Ankara olmak üzere konut sorunu daha fazla kendini hissettirmiştir. Savaş sonrası çıkarılan kanunlara ve alınan tedbirlere rağmen çarpık kentleşmenin önüne geçilememiştir.³⁴

Konut sıkıntısını çözmek zaman alınca ilk başlarda şehrin merkezinde kolayca ve hızlı bir şekilde yapılan ve nispeten ucuz olan barakalar yayılmıştır. Zamanla işlevsel bulunan gecekondu doğru bir yöneliş yaşanmış, en sonunda da baraka yerine artık gecekondu moda olmuştur. Gecekondu problemi ise ilk kez 1934'de Meclis oturumlarında gündeme gelmiştir. Aşırı nüfus artışı, kısıtlı konut arzı ve gecekondu müdahale edilmemesi dahası bu barınma alanlarının altyapı hizmetlerinden yararlanması özellikle büyükşehirleri kaçak yapılaşma şantiyelerine dönüştürmüştür. Başka bir deyişle sanayileşme süreciyle beraber büyük kentlere gelen kitlelere devletin yeterli konut arzı sağlayamaması gecekonduların adeta mantar gibi çoğalmasına zemin hazırlamıştır. Böylece büyükşehirlere gelen insanlar barınma ihtiyacından gecekondu inşa etmişlerdir. Yine nüfusun hızlı artışı karşısında yeni yerleşim yerleri açılmaması gecekondulaşmayı cazip kılmıştır.³⁵

Tarihi kalenin altındaki Altındağ eteklerinde ve eski Bentderesi yatağında gecekondulaşma sürmüş, plansız ve kaçak yapılaşma yayılmıştır.³⁶ Buna karşın imar planlarının kapsadığı ve değerli arsaların üzerinde kaçak yapılaşma yerini planlı ve modern bir yapılaşmaya bırakmıştır.³⁷ Nihayetinde ikircikli bir şehir görüntüsü iyice belirginleşmiştir.

²⁹ CHP Ankara Vilayet Kongresinde Sunulan 1939-1940 Çalışma Raporu, Ankara:1940, s.30.

³⁰ Güneş, *İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ankara'da Günlük Yaşam*, s.27.

³¹Midhat Sertoğlu, "Simidi II. Dünya Savaşı'nda Şehit Verdik", *Yıllarboyu Tarih*, S.8, Ağustos 1983, s.44.

³² Güneş, *İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ankara'da Günlük Yaşam*, s.46.

³³ Yavuz, Keleş, Geray, Şehircilik; Sorunlar-Uygulama ve Politika, s.10.

³⁴ Yavuz, Şehirciliğimiz Hakkında Mukayeseli Raporlar, s.11.

³⁵ Mustafa Kömürcüoğlu, Türkiye'de Toplum Göç ve Kentleşme: Gecekondu dan Kent sel Dönüşüme, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2014, s.102; Erdinç Yazıcı, "Türk Sosyo-Kültürel Yapısında Gözlenen Değişmeler: Karmaşık Bir Dönüşümün Hikayesi" *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 4, S. 2, 2002, s. 237.

³⁶Şenyapılı, Barakadan Gecekonduya Ankara'da Kent sel Mekânın Dönüşümü 1923-1960, s.75.

³⁷ Tankut Gönül, Bir Başkent inmarı: Ankara (1929 - 1939), İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1993, s.129.

Bir yandan modern ve imarlı şehirleşme yapısı bir yandan da çarpık kentleşme olgusu başkenti simgelemiştir. Barakalar 1940'larda tahtını daha önceden yayılmaya başlayan gecekonduya bırakmıştır.³⁸ Şehrin merkezindeki tarihi yerleşim alanlarında ilk gecekondulaşma ortaya çıkmıştır. Semt olarak Altındağ ve Yenihayat mahallelerinde hızlı bir şekilde çoğalmışlardır. Gerek şehrin merkezinde gerekse tarihi alanların içerisinde gecekonduların artması bu tür yapılara göz yumulmasından kaynaklanmıştır.³⁹ Buna karşın birçok gecekonduyunun defalarca yıkılmasına rağmen yerine yenisinin yapılması zaman almamıştır.

Çirkin bir yapılaşmanın temsili olan baraka ve gecekonduya karşı çareler aranmamış değildir. Örneğin gecekondulaşmaya karşı özellikle Yenimahalle'de batı standartlarında yerleşim yeri kurulmasıyla sorun aşılmaya çalışılmıştır. Gecekonduyla ilgili 5218 sayılı yasa 1948 yılında çıkarılmıştır. Adı geçen yasanın sadece Ankara için düzenlemesinden sonraki haftada, bütün ülke sınırları içerisinde uygulanması kararı alınmıştır. Bu yasayla doğrudan "gecekondu" demeden, konut, ruhsat ve mülkiyet ilişkileri düzenlenmiştir.⁴⁰

Ankara'nın uzun süredir ortaya çıkan ve güncelliğini koruyan konut meselesi Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında kucağında bulduğu sorun olmuştur. Bu durum basın tarafından özellikle gündeme getirilmiş ve her fırsatta bu sorunun çözümü konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Fehmi Yavuz makalesinde, iktidara yeni gelen yönetimden Ankara'nın barınma meselesinin çözmesini umduğunu yazmıştır. İktidara bir ikazda bulunarak, "bu seferde yarım tedbirlerle dava halledilmeye çalışılacaksa, şimdiye kadar alınan bütün yardım tedbirlerinde olduğu gibi, fayda yerine zarar" vereceğini belirtmiştir.⁴¹

Tek Parti döneminde Ankara'yı 18 yıl vali ve belediye başkanı olarak yöneten Nevzat Tandoğan yerine 1950 seçimlerinden sonra Demokrat Parti'nin Ankara'daki ilk belediye başkanı olan Atıf Benderlioğlu gelmiştir. Onun yerine ise 1954 yılında "mansup reis" sıfatıyla Ankara Valisi Kemal Aygün belediye başkanlığına getirilmiştir. Kemal Aygün hem Ankara Valisi hem de Belediye Başkanı olarak başkentin sorunlarıyla yakinen ilgilenen, sokak sokak dolaşım bilhassa şehrin temizliği konusunda büyük çabalara girişen bir başkan profili çizmiştir.⁴²

Bir yıldan daha az bu görevi yürüten Aygün'ün yerine 1955 yılının son birkaç ayında Ankara'nın yeni valisi Cemal Gökten getirilmiştir. Cemal Gökten'dan sonra seçimle Orhan Eren iş başına gelmiş ve iki yıl kadar görev yapmıştır. Demokrat Parti 1957 seçimlerinde özellikle sel felaketinin etkisiyle Ankara'da yerel seçimleri kaybetmiştir.⁴³

Başkent olmasıyla birlikte nüfus artışı başlayan ve sürekli yoğun bir dış göçe maruz kalan Ankara'nın dere yataklarının gecekondulaşmaya açılması sel facialarına davetiye çıkarmıştır. Belediyelerin bu soruna karşı caydırıcı ve etkili tedbirler almak yerine gecekonduları oy depoları olarak görmesi sorunu çatalaştırmıştır.

Sadece Ankara değil tüm büyükşehirlerde kentleşme olgusunun en göze çarpan özelliği bitip tükenmek bilmeyen bir değişim, yıkıp yeniden kurma stratejisini içerisinde taşımasıdır. Salt nüfus hareketliliğine bakmak bile ülkenin yaşadığı değişim ve dönüşümler hakkında fikir sahibi yapmaya yeterlidir.⁴⁴

1951 Yılında Ankara Sel Felaketi

Ankara'nın doğal afet denilince öncelikli olarak sel faciaları üzerinden değerlendirmek gerekmektedir. Türkiye'nin çok büyük bölümü deprem tehdidi altındayken, fay hatlarına nispeten uzak konumda kalan ve akarsularıyla zengin bir havzaya sahip Ankara, gecekondulaşma olgusunun ortaya çıkmasıyla dere yatakları işgal edilmiş ve bu alanlarda yerel ve merkezi yönetim tarafından etkili ve caydırıcı tedbirler alınmamıştır. Bölgede yaşanan her sel faciasından sonra tedbir amaçlı gecekondu istilasına maruz kalan bölgelerin ıslah edilmesi gündeme gelmiştir. Ancak büyük sel felaketleri yaşandıktan sonra küçük çaplı ıslah çalışması gerçekleşmiştir.

Demokrat Parti döneminin ilk ciddi sel faciası 14 Haziran 1951 günü ortaya çıkmıştır. Taşan dereler setleri yıkmış, özellikle İncesu ve Dikmen dereleri yoğun yağışlardan dolayı taşmış, aynı gün öğleden sonra Ankara sel felaketiyle tanışmıştır. Bu yağış daha çok kırsal alanda değil, şehir merkezindeki Kızılay gibi yerlerde etkili olmuş, su birikintilerinden dolayı araçlar yolda kalmış, bölgedeki bodrum katları suyla dolmuş ve ciddi maddi zarara

³⁸ Ali Cengizkan, Ankara'nın İlk Planı 1924-25 Lörcher Planı, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2018, s.52.

³⁹ Ruşen Keleş, Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi, Ankara: İdealkent Yayınları, 2018, s. 34.

⁴⁰ Suavi Aydın vd, Küçük Asya'nın Bin Yüzü, Ankara: Dost Kitabevi, 2005, s. 536.

⁴¹ Zafer, 26.10.1950, s.2.

⁴² Ankara Telgraf, 13.03.1957, s.1.

⁴³ Osman Sert, "Yerel Siyaset Açısından Ankara'da Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)", *Strategic Public Management Journal*, Volume 6, Issue 12, December 2020, s. 104.

⁴⁴ Oğuz Işık, M. Melih Pınarcıoğlu, Nöbetleşe Yoksulluk, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, s.96.

sebeplere olmuştur.⁴⁵ Ankara'nın farklı yerlerine metrekaresine düşen yağış miktarı farklılık göstermiştir. Buna göre; Aktepe'ye 6, Sarıkeçi'ye 9, Gazi'ye 10, Bakanlıklar'a 18, Yeni Mahalle'ye 20 ve Yedek Subay Okuluna 45 kg yağış düşmüştür.⁴⁶

Ankara yaz mevsiminde dönem dönem küçük çaplı sel faciası yaşamış ancak bu seferki daha fazla ekonomik tahribata yol açmıştır. Şiddetli yağışlardan dolayı Kayadibi-Tefen arasındaki demiryolu köprüsü bile yıkılmış, bu durum araç geçişlerinde sorun oluşturmuş, en erken dört gün içinde yolun açılacağı yetkililer tarafından bildirilmiştir.⁴⁷

Yazın kurak ve sıcak geçen Ankara'da haziran ayında bu şiddette ve yoğunlukta sel baskını beklenmemiştir. Söz konusu sel faciası ani bir şekilde bastırıldığından tedbir almak hayli güç olmuştur. Büyük sel faciasının yaşanması meteorolojiye göre; kışın ılık geçen mevsimlerden ve kuzeyden ve güneyden gelen sıcak ve soğuk hava basınçlarından kaynaklanmıştır. Dahası bu hava durumu haziran ayı boyunca etkisini göstereceği açıklanmıştır. Yine Cenova Körfezi'nden gelen alçak basınçın ülkeye girmesiyle yağışlar ivme kazanmıştır.⁴⁸ Türkiye'nin siyasi gündemine ara verilmiş, yaz mevsiminde birçok ilde meydana gelen sel felaketleri belirleyici olmuştur.

1951 Yılında Diğer İllerde Meydana Gelen Sel Felaketi

Sadece 1951 yılı Ankara'da değil, aynı zamanda Türkiye'nin birçok yerinde sel baskınlarıyla mücadele edilmiştir. Bu yılda kış ayının diğer yıllara göre ılık geçmesi Türkiye'nin birçok ilini etkilemiştir. Yaz aylarında kuraklık beklenirken tam tersi bir şekilde aşırı yağışlı geçmiş ve pek çok noktada sel olayları yaşanmıştır. Aydın'da sel faciası yaşanmış ve tarım alanları çok ciddi anlamda tahribat görmüştür.⁴⁹ Başka bir afet yaşayan Kocaeli'nde de tarım alanları üzerindeki ürünler yine zarar görmüş ve ekonomik kaybın miktarını öğrenmek için sel sularının tahliye olması beklenmiştir.⁵⁰ Öyle ki Cumhurbaşkanı Celal Bayar yağışlardan dolayı tarım alanlarında yaşanan zararlar ilgili Tarım Bakanlığı'na giderek yaklaşık bir buçuk saat kadar bilgi almıştır.⁵¹

Yaz mevsiminde meydana gelen arka arkaya yaşanan sel felaketlerinin başka bir durağı Tokat olmuştur. Gazetelerin ilk sayfasından verdiği haberlere göre; 22 Eylül 1951 günü akşam saatlerinde yaşanan sel felaketinde 3 kişinin ölümüyle ve büyük miktarda ekili dikili alanların zararı ve hayvanların telef olmasıyla sonuçlanmıştır.⁵²

Ankara'dan sonra İstanbul'da çok şiddetli sel felaketi yaşanmıştır. 30 yılın en şiddetli sel faciası meydana gelmiştir. Aşağı yukarı 7 saat civarında çok etkili olan sağanak 7 kişinin ölümüne neden olmuştur. Gündelik hayatı olumsuz etkilemiş, trafik tamamen durmuş ve çok ciddi miktarda maddi zararlar karşı karşıya kalınmıştır. Hatta aşırı yağışlardan dolayı bir uçak düşmüş, 1000 civarında evi su basmış, bunlardan 202'sinin itfaiyenin yaptığı çalışmalar sonunda suların tahliyesi tamamlanmıştır. Ayrıca İstanbul'un 140 günlük su ihtiyacını karşılayacak miktarda yaklaşık 17 milyon ton yağış düşmüştür. Bu, Dolmabahçe Stadı'nın 85 kez dolması ya da söz konusu dönemde dünyanın en büyük gemisi olan Queen Mary'nin 200 misli kadar yağışa denk düşmüştür. İstanbul'da bulunan Yeşilyurt Meteorolojisi'nin verilerine göre; metrekaresine 64 kilo 800 gram gibi yüksek miktarda yağmur yağmıştır. Ne var ki ilerleyen günlerde ölü sayısı 12'ye yükselmiştir.⁵³

İstanbul'da bir ay önce yaşanan sel felaketinden tam bir ay sonra yine bir sel felaketi daha meydana gelmiştir. Ancak bu seferki önceki kadar şiddetli bir şekilde gerçekleşmemiş ve daha çok yaralanmalara ve ekonomik zarara yol açmıştır. Dolu ve sağanak biçiminde cereyan eden doğal afet, evlerin camlarının kırılmasından tutun ulaşımın tamamen durmasına kadar etkili olmuştur. Yine telefon direkleri yıkılmış, telefon alt yapı sistemi zarar görmüş, hatta Ayasofya Camisinin kurşun kubbelerinin kurşunları yer yer dökülmüş, camide büyük tahribat meydana

⁴⁵ Cumhuriyet, 15 Haziran 1951, s.1,5.

⁴⁶ Cumhuriyet, 17 Haziran 1951, s.1,6.

⁴⁷ Cumhuriyet, 15 Haziran 1951, s.1,5; Milliyet, 15 Haziran 1951,s.1.

⁴⁸ Cumhuriyet, 17 Haziran 1951, s.1,5; Milliyet, 17 Haziran 1951, s.1.

⁴⁹ Cumhuriyet, 17 Haziran 1951, s.1,6; Milliyet, 17 Haziran 1951, s.1.

⁵⁰ Cumhuriyet, 17 Haziran 1951, s.1,5.

⁵¹ Cumhuriyet, 17 Haziran 1951, s.1.

⁵² Cumhuriyet, 23 Eylül 1951, s.1

⁵³ Cumhuriyet, 21 Temmuz 1951, s.1,6; Milliyet, 21 Temmuz 1951, s.1.

gelmiştir. Can kaybı olmasa bile ciddi yaralanma vakaları olmuş ve yüksek miktarda ekonomik kayıp yaşanmıştır.⁵⁴

Türkiye'nin çoğu yerinde ortaya çıkan sel felaketleri Avrupa'da da etkisini göstermiştir. İtalya'da korkunç boyutlarda sel faciası yaşanmış 250.000 kişi evsiz kalmış ve en az 200 kişi hayatını kaybetmiştir. Ayrıca ekili ve dikilin alanlarda çok büyük zararlar meydana gelmiş ve sel felaketi İtalya'da büyük sosyal problemlere yol açmıştır.⁵⁵ Diğer taraftan 1951 yılı başta Ankara olmak üzere Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde sel felaketleri yaşanmış ve dünyada da benzer manzaralar görülmüştür.

Ankara'da Yıllara Göre Meydana Gelen Sel Felaketleri

Ankara'da 1952 yılında ciddi bir sel felaketi yaşamamış ancak şiddetli yağışlar dönem dönem etkisini göstermiştir. Nispeten basında Türkiye'nin NATO üyeliği ile ilgili haberler ve Kuzey-Güney Kore Savaşı'nın gündemi meşgul etmiş olması nedeniyle ufak çaplı sel felaketleri basında yer bulamamıştır.

Ankara 1953 kışını yoğun kar yağışı ve yağmurla karşılamıştır. Özellikle mevsim altındaki hava sıcaklığı ulaşımdan tutun sosyal hayata kadar birçok soruna yol açmıştır. Örneğin Ankara'da 9 Mayıs 1953'te birkaç gündür devam eden yağışlar Etimesgut'ta şiddetli bir sağanağa dönüşmüş ve yağış kısa süreli olduğundan maddi hasar meydana gelmiş ancak herhangi bir can kaybı olmamıştır.⁵⁶ Kış mevsimi genel olarak soğuk geçmiş, eksi otuzlara varan soğuk hava birçok aksaklıklar yaşatmıştır. Hatta şehir içinde kara ulaşımı sağlanamamıştır.⁵⁷

Yoğun kar yağışı ve soğuklar Ankara'nın çevre illere ulaşımını engellemiştir. Dahası şehir içinde ulaşım güç bela sağlanmıştır. Ankara Havalimanı'na uçaklar hava şartlarından inememiş, dolayısıyla uçaklar başka havalimanlarına yönlendirilmiştir. 25 Aralık 1953'de devam eden olumsuz havalar 26 Aralık'ta şiddetini artırmış, hava yoluyla ulaşım aksamış ve kara yolları yoğun kar yağışından açılmamıştır.⁵⁸

Genel olarak 1954 yılı bir önceki yıl gibi soğuk ve kar yağışlarının etkisi altında geçmiştir 26 Ocak'ta kış kendisini iyice göstererek, eksi otuzlarda hissedilen soğuk hava okulların tatil edilmesin yol açmıştır. ⁵⁹ Yine yoğun kar yağışının kara ve hava ulaşımında ciddi aksamalara, bazı uçak seferlerinin iptal olmasına ve et fiyatlarının artmasına sebebiyet vermiştir. Ankara'da can kaybı yaşanmazken İstanbul'da ise dört kişi aşırı soğuklardan hayatını kaybetmiştir.⁶⁰

Sellerin meydana geldiği dere yataklarının bulunduğu yerleşim yerlerinin taşınması konusunda Cumhurbaşkanlığı tarafından bir kararnameyle tedbir alma yoluna gidilmiştir. Ankara'nın Altındağ ilçesindeki Merkezçeşme muhitindeki evlerin başka mahalleye taşınmasına karar verilmiştir.⁶¹ Bir başka kararnameye göre; Ankara'nın Çubuk ilçesi Aşağıobruk ve Kuruçay köylerinin başka bölgelere taşınması kararlaştırıldı.⁶²

Cumhuriyet Gazetesi 4 Ekim 1955'de ilk sayfasını Ankara'da yaşanan büyük sel felaketine yer ayırmıştır.⁶³ "Ankara'yı Seller Bastı" altında verilen haberde şehrin on iki semtinin sular altında kaldığı, ulaşımın sağlanamadığı ve ciddi maddi hasarların meydana geldiği aktarılmıştır. Haberde Maltepe, Yenışehir, Ziraat Mahallesi'ndeki, Sıhhiye, Yenimahalle, Bahçelievler, Altındağ, Beşevler, Yenidoğan, Cebeci, Topraklık ve Hamamönü semtlerdeki evleri su bastığı, yolların kapandığı, menfezlerin tıkanması sonucu yollarda su birikintilerinin araçların geçişine engel olduğu ve yayaların caddelerde yürüyemediği nakledilmiştir. Maddi hasarların yanında, metrekaresine başına 15 kilo yağış miktarı şehri adeta felç etmiştir. Tek teselli ise can kaybının yaşanmamış olmasıdır. ⁶⁴

İtfaiye ekipleri aynı gün içerisinde sel felaketine müdahale etmiş ancak çok geniş bir alanda etkisini gösterdiği için çalışmalar bitirilememiştir. 5 Ekim günü ise itfaiye ekipleri farklı semtlerdeki yüz elli civarında evin

⁵⁴ Cumhuriyet, 21 Ağustos 1951, s.1,4; Ulus, 21 Ağustos 1951, s.1.

⁵⁵ Cumhuriyet, 20 Kasım 1951, s.1.

⁵⁶ Cumhuriyet, 9 Mayıs 1953, s.1,6.

⁵⁷ Cumhuriyet, 25 Aralık 1953, s.1,8; Cumhuriyet, 26 Aralık 1953 Cumhuriyet, s.1,6.

⁵⁸ Cumhuriyet, 25 Aralık 1953, s.1,8; Cumhuriyet, 26 Aralık 1953 Cumhuriyet, s.1,6.

⁵⁹ Cumhuriyet, 26 Ocak 1954, s.1,7.

⁶⁰ Cumhuriyet, 28 Ocak 1954, s.1,7.

⁶¹ BCA, Fon No: 30100, Kutu No:67, Dosya Gömleği No:418, Sıra No:4.

⁶² BCA, 301812, 138, 108, 2.

⁶³ Cumhuriyet, 4 Ekim 1955, s.1

⁶⁴ Cumhuriyet, 4 Ekim 1955, s.5; Ulus, 4 Ekim 1955, s.1.

içerisindeki suyu boşaltmaya muvaffak olmuştur. Ayrıca çok sayıda iş yerinde ve bir çimento fabrikasında su tahliye çalışmaları sürmüştür. Yine alt yapı hizmetleri zarar görmüş ve telefon hatları kullanılamaz hale gelmiş bunun için belediye çalışmalarına aralıksız devam etmiştir.⁶⁵

Ankara'da 15 Haziran 1956 günü akşam saatlerinde başka bir sel felaketi daha meydana gelmiştir. Daha önce yaşanan sel felaketlerinde olduğu gibi bazı iş yerleri ve evleri sular basmıştır. Caddelerde su birikintileri nedeniyle yaya ve araç geçişlerinde aksaklıklar ortaya çıkmıştır. Kış aylarından ziyade yaz mevsiminde meydana gelen sel daha fazla tahribat meydana getirmiştir.⁶⁶ Nerdeyse her yaz mevsiminde sel felaketi gören başkentlilerin, altyapının yetersizliğinden kaynaklanan sorunlarla yüzleşmesi devam etmiştir.

Kızılay sel felaketlerinin yaşandığı dönemde acil ihtiyaçların karşılanması için yardım faaliyetlerinde bulunmuştur. 1955 yılında 26 adet yatak, çarşaf, yastık, nevresim, 49 adet battaniye ve 96 adet don ve gömlek aynı ve 4000 lira nakdi yardım sağlamıştır.⁶⁷ 1956'daki sel felaketinde ise aynı yardım yapılmamış ancak 3350 lira nakdi yardım yapılmıştır.⁶⁸

1957 Ankara Sel Felaketi

Akarsu çokluğuyla ve çeşitliliğiyle şehre can veren su kaynakları doğal yaşam alanlarına müdahale edildiğinde tehlikeli olmaktadır. Bu alanların korunması ve yapılaşmaya açılmaması hayati derecede önemlidir. Hatip Çayı, Çubuk Suyu ve İncesu Deresi'nin bir araya geldiği yerde kurulan Ankara için bu durum daha belirgindir. Dere yatakları insan eliyle kurutulmuş, kaçak yapılaşma yerleri olarak görülmüş ve en sonunda büyük yağışlardan sonra sellerle anılır olmuştur.

11 Eylül 1957'de Ankara'nın en büyük bir sel faciası meydana gelmiş ve büyük can kayıpları yaşanmıştır. Başka bir ifadeyle günümüze kadar bu denli felaket yaşamayan başkent, kendi tarihinin en büyük sel felaketine maruz kalmıştır. Hatip Çayı, bu sel felaketinin yaşandığı alandır. Hatip Çayı, Ankara'nın doğusunda yer alan yaklaşık iki bin metre yüksekliğindeki İdris Dağı'ndan doğduktan sonra; önce güneybatıya akarak Hasanoğlu Ovası'nın sularını biriktirip, sonra batıya yönelerek Kayaş Vadisine girdiği için Kayaş Suyu olarak da isimlendirilir.⁶⁹

Kayaş Suyu, Hatip Çayı, Bent ve Tabakhane Deresi gibi çok sayıda isimle anılan akarsu; yaygın ve genel olarak Ankara'nın tarihi ve ilk yerleşimi yerlerinden olan kalenin eteklerinden akarken aldığı Bent Deresi adıyla bilinmektedir.⁷⁰ Hatip Çayı, Ankara şehir merkezinden geçerken Romalılar tarafından inşa edilen su bendi olduğu için, Bent Deresi adını alsa da 1930'ların ilk yıllarında yapılan eklentilerle orijinalliğini yitiren bentler tümüyle yıkılmıştır. Bentlerden sonra tabakhanelerin önünden geçtiği için Hatip Çayı'na Tabakhane [Debbağhane] Deresi adı da verilmektedir.

11 Eylül 1957'de politik gündem erken seçim çalışmalarıyla ve Meclis yasa tasarısıyla ilgili görüşmeler yaparken, gündemi tamamen değiştirecek bir hadise yaklaşmaktaydı. Siyasi gündem bir tarafa bırakılacak ve başkent tarihinin en yıkıcı sel felaketi gündemin birinci sırasını alacaktır.

11 Eylül Sel Felaketi Nasıl Gelişti

11 Eylül 1957'de öğlen saatlerinde Hüseyin Gazi Dağı'nın üzerinde birden bire siyah bulutlar kaplamış, Elmadağ zirvesinden Ankara'ya yağmur bulutları gelmiş ve Ankara'nın kuzey taraflarına şiddetli sağanak başlamıştır. Dahası aşırı yağışlar Elmadağ, Üregil, Çubuk, Esenboğa, Mamak ve Kayaş boyunca devam ederek, özellikle Elmadağ, Esenboğa ve Çubuk hattında ceviz büyüklüğünde doluya dönüşmüştür. Şimdiye kadar bu denli hava hareketi görülmüş değildi. Esenboğa'da Havalimanı'nın pist alanı yağın doludan adeta buz sahasını andırır hale gelmiş bu nedenle uçuşlar pist temizleninceye kadar gerçekleşmemiştir. Sadece havayolu değil karayolu da kullanılamaz hale gelmiştir. Ankara'ya göre daha yüksekte kalan Elmadağ'a yağın dolu yaklaşık yarım metrelik

⁶⁵ Cumhuriyet, 5 Ekim 1955, s.1,5.

⁶⁶ Cumhuriyet, 16 Haziran 1956, s.1,5.

⁶⁷ Türk Kızılay Cemiyeti, 1957 Umumi Kongresi'ne Sunulan Rapor (19.4. 1957), Ankara: Güzel İstanbul Matbaası, 1957, s.17.

⁶⁸ Türk Kızılay Cemiyeti, 1956 Umumi Kongresi'ne Sunulan Rapor (26.4. 1957), Ankara: Güzel İstanbul Matbaası, 1956, s.16.

⁶⁹ Erman Tamur, Suda suretimiz çıkıyor, Ankara: Kebikeç Yayınları, 2012, s.14.

⁷⁰ İhsan Seddar Kaynar, "Ankara'nın 11 Eylül 1957 Sel Felaketi ve Siyasi Gündemi", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, C.5, S.2, 2017, s.15-16.

bir tabaka oluşturmuştur. Esas facia; aşırı derecede yağın dolunun eriyip, dere ve sel yataklarından Hatip Çayı'na karışınca kendini belli etmiştir.⁷¹

Sel, ağaçları yıkmış, taşları önüne katmış, kısacası önüne gelen ne varsa götürmüş, çukurları doldurarak Elmadağ'dan Lalahan'a, vadi boyunca Hasanoğlan, Kayaş ve Ankara'ya doğru ilerlemiştir. Lalahan su baskınına uğrayan ilk yerlerden biri olmuştur. Sırasıyla Hasanoğlan, Kayaş, Üregil, Mamak, Hatip Çayı ve Gülveren Bağları semtlerini sular bastıktan sonra Saimekadın'a geçmiş akabinde Bentderesi yatağından sel suları akarak Dışkapıyı sel suları basmıştır. Sel şiddeti o kadar yoğun ki önüne gelen her şeyi sürüklemiş, hatta geride hiçbir şey bırakmamıştır. Bundan sonra selin hızının azalması veya durulması beklenirken tam tersi bir şekilde Sanayi Çarşısı da payını almış ve her yer sular altında kalmıştır. Daha sonra Kazıkçı Bostanları denilen gecekondu bölgesinde hızını azaltmış ancak bu mevki de sular altında kalmış, Akköprü civarında sel suları yavaşlamış ve belli bir zaman sonra nihayet bulmuştur.⁷²

Elmadağ üzerinden seyreden bir askeri uçak sel baskınıyla ilgili ilk bilgilendirmeyi saat 14:00 sıralarında yapmış ve Elmadağ'dan Ankara'ya doğru büyük bir selin geldiğini telsizle anons etmiştir.⁷³ Ayrıca demiryolu bekçileri de büyük selin oluştuğunu ilk fark edenlerden olmuş, sel faciasının hızla ilerlediğini ilgili makamlara aktarmıştır. Sel, demiryolu hattının 325 metrelik kısmını kopararak sürüklemiş, Mamak ve Kayaş arasındaki tren seferleri sel suları bastığından itibaren durdurulmuştur. Ulaşım sekteye uğramış kara, hava ve tren seferleri yapılamaz duruma gelmiştir.

Demokrat Partili Belediye Başkanı Orhan Eren, Kayaş'ı sel basınca, bir şekilde selin hızlıca önüne gelen her şeyi yıkıp getirdiğini öğrenmiştir. Bunun üzerine belediye başkanı yola çıkıp güvenli alanlardan selin etkili olduğu tarafa gitmeye çalışmış ancak Kayaş'ta büyük zararlar oluşturan selin önüne gelen her şeyi yuttuğunu görünce, Ankara'ya doğru selin daha şiddetli bir hal alacağını düşünerek, şehre geri dönerek yol üzerindeki evleri ve Mamak'taki askeri birlikleri haberdar etmiştir.

Başbakan Adnan Menderes büyük sel faciası haberini alır almaz, Bayındırlık ve İçişleri Bakanı, Emniyet Genel Müdürü ve Ankara Valisi ve Belediye Başkanına selle ilgili gereken önlemlerin alınması talimatını vermiştir. Bu arada Başbakan Adnan Menderes, Altındağ'a geçmiş, yolları sel bastığından Altındağ Tiftik çiftliğinde ikamet etmek zorunda kalmıştır.⁷⁴

Cumhurbaşkanı Celal Bayar ise haberi öğrenir öğrenmez, afet bölgesine gitmeyi ihmal etmemiştir. Saimekadın'a kadar gelen Cumhurbaşkanı Bayar, burdaki köprü'nün ayaklarının hasar görmesi neticesinde daha ileriye gidemezken, burdaki insanların dertlerini dinlemiş, Ankara'ya geri dönmüştür. Selzedelerin çoğu evlerinin damlarında beklerken, sel sularının çekilmesiyle büyük dramla karşı karşıya kalmışlardır. Bazıları eşlerini bazılarını çocuklarını bazılarını ise hem eşini hem de çocuklarını bulamamıştır.⁷⁵

Mamak'ta selden kurtulanlar, evde kalan çoluk çocuğunun yaşayıp yaşamadığını anlamak için yüksek yerlerden çağırmıştır. Burada "*Haydarım evde kaldı, kurtarın*" diye ağlayan bir annenin feryatları yürekleri dağlamıştır. Selden ciddi etkilenen yerlerin başında gelen Saimekadın yerleşkesinde askerler, sel sularının getirdiği cesetleri sudan çıkartıp, kenar yerlere dizmiştir. Başka bir yerde ise diğer kızını kurtarmak isterken, sel sularında can vermiş annesinin cansız bedenini gören kız baygınlik geçirmiştir.⁷⁶

Sel Felaketi Sonrası Çalışmalar

Bir yandan Kızılay bölgeye ciddi yardımlar sevk etmiş, ekmek ve su ihtiyacının giderilmesinde yardımcı olmuş bir yandan da Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü personelinin oluşturulan on iki ekip sel afetinin izlerini silmek için çalışmalara başlamıştır. Diğer yandan asker, polis, itfaiye ve zabıta bu bölgede görevlendirilerek, yaralar sarılmaya çalışılmış ve çok sayıda vatandaşın kurtarılması sağlanmıştır.⁷⁷

⁷¹Hürriyet, 12 Eylül 1957, s.5.

⁷²Cumhuriyet, 12 Eylül 1957, s.1,5.

⁷³Yeni Sabah, 13 Eylül 1957, s.3.

⁷⁴ Cumhuriyet, 12 Eylül 1957, s.1,5; Ulus,12 Eylül 1957, s.1

⁷⁵ Cumhuriyet, 12 Eylül 1957, s.1,5; Ulus,12 Eylül 1957, s.1.

⁷⁶ Cumhuriyet, 12 Eylül 1957, s.1,5; Milliyet, 12 Eylül 1957, s.1.

⁷⁷ Türk Kızılay Cemiyeti, 1958 Umumi Kongresi'nin Gündemi (25.4. 1958), Ankara: Güzel İstanbul Matbaası, 1958, s.29.

Sel Felaketi sonrası iyi niyetli olmayan haberler çıkmış ve bölgedeki halk paniğe sevk edilmiştir. Örneğin Çubuk Barajı'nın yıkıldığını ve her an sel felaketiyle insanların yüzleşeceğini dedikodusunu yayarak, büyük bir infiale neden olmuştur. Üstelik Ankara'nın içme suyunun ihtiyacının büyük bölümünün bu bölgeden karşılanması ve sel felaketinden dolayı alt yapının zarar görmesi şehrin susuz kalmasına sebebiyet vermiştir.

Başka bir panik havası yaratan olay ise 12 Eylül saat 13:30 civarında Ulus'ta "sel geliyor kaçın" diye söylenilince Ankaralılar büyük bir endişeye kapılmıştır. Yine Ulus'ta seyir halinde olan araçtan camlarını açıp, dışardaki vatandaşa doğru "sel geliyor kaçın" sözleriyle bağırınca binlerce insan aynı anda Posta Caddesi'nden, Ulus Heykel'den ve Hal Sokağı'ndan Anafartalar Caddesi'ne ve Hisara doğru büyük bir telaşla kaçmaya çalışanların oluşturduğu insan yığınları meydana gelmiştir. İlginç bir şekilde bir polis aracından da aynı uyarılar gelince halk büyük bir korkuyla kaçışmaya devam etmiştir. Sokakta hiç kimse kalmamış, esnaflar dükkânlarını kapatarak oradan ayrılmışlardır. Daha sonra haberin gerçek olmadığı ortaya çıkınca anonslar edilmiş ancak vatandaşlar hisarın üstünde kalmayı sürdürmüştür. Bu asılsız haberleri yayan 7 kişinin yakalaması yapılarak, nezarethanede gözaltında bekletilmiştir. Bu haberleri yayanlardan birisi ise İzmir CHP delegesi, kürsüye yatağı ve yorganıyla çıkan Seyfi Özgezer de vardır. Ülkede demokrasi olduğu için tutuklanabileceğini bu yüzden yatak ve yorganını yanında taşıdığını ifade etmiştir. Daha sonra söz konusu asılsız haberlerle ilgisinin olmadığı anlaşılınca serbest bırakılmıştır.⁷⁸

Sel felaketi çok büyük bir alanda etkili olmuş, ciddi tahribat meydana getirmiş ve oldukça fazla can ve mal kaybına yol açmıştır. Bu kadar büyük çaplı sel felaketinin altından kalkmak başkentteki yerel belediye için kolay olmayacağından başka belediyelerden gelen yardım talepleri kabul edilmiştir. Bu doğrultuda İstanbul Belediyesi ekiplerini çalışmak üzere göndermiştir.

Asılsız haberlerle ilgili kamunun tedbir aldığı ve tekzip haberleriyle halkı bilinçlendirme yaptığı anlaşılmıştır. Örneğin Ankara Valiliği, 13 Eylül günü Çubuk Barajı'nın yıkım olduğu yönünde asılsız haberleri yalanlamış, tekzip haberini radyolarda yayımlatarak halk üzerinde panik yapmasının önüne geçmiştir. Dahası Çubuk Barajı'nda en ufak çatlak ve sıkıntının olmadığı da ilave edilmiştir.⁷⁹

Ankara'daki sel faciasında etkilenen yerlerden biri olan Mamak'ta 14 Eylül günü hasar-tespit çalışması yapılırken, enkaz çalışmalarına askeri birlikler de destek vermiştir. Mamak'ta adeta matem havası yaşanmış, selden kalan üç-beş parça eşyasını kurtarma telaşesi başlamıştır. Bu arada ilk baştan itibaren sel felaketini önceden görüp, vatandaşları uyarmaya çalıştığını bildiren Çankaya Kaymakamı Kemal Yılmaz, sel felaketini bir saat önce haber aldığını, haberi öğrenir öğrenmez Mamak'a hareket ettiğini, idari ve askeri kesimi uyardığını, Mamak'taki insanlara selin gelmekte olduğunu söylediğini ancak güllük gülistanlık bir havada kimsenin bu büyüklükte sel felaketini beklemediği için yaptığı uyarıların bir faydası olmadığını, sel geldikten sonra insanların mallarını kurtarma gayreti içerisine girdiğini bu yüzden de çok sayıda insanın bu şekilde hayatını kaybettiğini dile getirmiştir. Örneğin Mamak'ta çeyizliğini kurtarmak isteyen bir genç kız, çevredekilerin uyarılarına kulak asmayarak eve girmiş ama bir daha çıkamayarak, sel sularının kurbanı olmuştur.⁸⁰

Sel faciası sonrası çok sayıda dramatik hikayeler ortaya çıkmıştı. Bir diğer acıklı hikâyede tek başına kalan, beli bükük bir ihtiyarın enkaz altında hortum arama sırasında, gözlerindeki yaşlar akmaktaydı. Soru sorulmadan kendisi, gelinini işaret ederek ismini Mediha Saraç olduğunu, anasını ve bir buçuk yaşındaki çocuğunu, kendisinin ise hayat arkadaşını kaybettiğini acıklı bir ses tonuyla açıklamıştır. *Devamında "ihtiyarlıkta genç kız alma el alır, dere kenarına ev yapma sel alır"* demiştir. Esasında tek bir cümleyle yaşanan sorunun kaynağını söyleyivermiştir.⁸¹

Aslında Cumhuriyet Dönemi'nde beri sürekli sel taşkınlıkları yaşayan Ankara'nın daha önceden önlemler alması ve halkın da sel felaketi karşısında bilinçli olması gerekmektedir. Her yıl nerdeyse düzenli olarak sel felaketine maruz kalmış şehrin daha önceki tecrübelerinden ders çıkarsaydı bu denli bir trajedi yaşanmazdı.

Sel Felaketinin Bilançosu

Dönemin gazetelerinin can kayıpları ve maddi zararlar, ekili dikili alanlar üzerindeki tahribat üzerinde bir uzlaşısı mümkün olmamış, söz konusu rakamları belirleyen ise iktidara yakınlık seviyesi veya muhalefet tarafta

⁷⁸ Cumhuriyet, 13 Eylül 1957, s.1,5. Hergün, 14 Eylül 1957, s.1.

⁷⁹ Cumhuriyet, 13 Eylül 1957, s.1,5; *Akşam*, 13 Eylül 1957, s.4.

⁸⁰ Cumhuriyet, 14 Eylül 1957, s.1,5.

⁸¹ Cumhuriyet, 14 Eylül 1957, s.1,5.

yer almak ölçüt olmuştur. Bu kadar korkunç bir afet karşısında bazı gazeteler iktidarın kusurunu görmezlikten gelirken, bazı gazeteler ise sadece iktidarın hatasından kaynaklandığını dile getirmiştir. Siyasi kutuplaşmanın gün yüzüne çıkmasına rağmen halk nezdinde milli bir dayanışma ve yardımlaşma ortaya çıkmıştır.

Sel faciasından kurtulanların maddi zararlarını karşılamaya çalışılmıştır. Onun için sele maruz kalan bölgenin maddi zararlarını belirlemek ve can kaybını hesaplamak öncelikli işlerden olmuş. Mahalle muhtarlarından ilk aşamada bölgelerindeki kayıp miktarını tespit etmeleri istenmiştir. Zararın tespit edilmesi için karayolları ekipleri ve 12 bayındır ekibi de görevlendirilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 13 Eylül'deki haberlerinde yine söz konusu sel faciasından bahsetmektedir. Doğal afetin getirdiği can kaybı bilançosunu şu şekilde yazmaktadır: "*Seylab*⁸² kurbanlarının sayısı 86'ya yükseldi."⁸³ Aynı gazete 14 Eylül'de yine can kayıplarından bahsedilmiş ve sadece Mamak'ta 45 civarında hayatını kaybeden insanların olduğunu, 5000 civarında evin sel sularıyla yıkıldığını, resmi olmayan rakamlara göre 1000 civarından insanın öldüğünü nakletmiştir.⁸⁴

Yeni Sabah Gazetesi 12 Eylül günü manşetten attıkları haber içinde 147 kişinin öldüğünü ve 480 evin yıkıldığını yazmaktadır⁸⁵ Resmi makamların 86 ölü olarak verdikleri rakamların gazetelere de inandırıcı gelmemiştir. Tercüman Gazetesi 2 bin evin yıkıldığını, 100 evin kısmen harap olduğunu ve ölü sayısının resmi makamların paylaştığı gibi 89 kişinin öldüğünü yazmıştır.⁸⁶

Zafer Gazetesi, Bent Deresi civarında girişilen derenin ıslah çalışmaları sebebiyle, Bent Deresi yolu üzerinde ve derenin kenarında bulunan yüzlerce evin istimlak edilerek, burada yaşayan vatandaşların son 1 yıl içinde farklı yerlere yerleştirildiğini nakletmiştir. Sel felaketinin gündüz ve evlerin önemli bir kısmının istimlak edilmiş olması, bölge insanına önceden haberdar edilmesi, Bent Deresi civarında can kaybının nispeten diğer yerlere göre az olması buna bağlanmıştır.⁸⁷

Zafer Gazetesi 1956'da meydana gelen sel felaketinden sonra Ankara Belediyesi Bent Deresi çevresinde ıslah çalışması başlatacağını, bundan dolayı bölgedeki gecekondularda yaşayanların evlerini boşaltması konusunda tebligat göndermiş olsa da az sayıda insanın tebligata uygun hareket ettiğini, geriye kalanların ise evlerinde kaldığını bu da can kayıplarının artmasında bir etken olduğunu ifade etmiştir.⁸⁸

Dere ıslah çalışmaları için evlerini boşaltmayanlara ise alçak uçuş yapan uçakların "*sel geliyor, evlerinizi terk edin*" ikazını evleri istimlak etmeye çalışan belediyenin bir planı olduğunu düşündükleri için dikkate almayarak trajik bir son yaşanmış ve can kayıplarının fazla olmasında başka bir etken olmuştur.⁸⁹

Çeşitli gazetelerde maddi zararlar ve can kayıplarıyla ilgili farklı rakamlar yer almıştır. Ankara Valiliği 14 Eylül'de yayınladığı duyuruda, kesin bilgilendirmenin 16 Eylül Pazartesi yapılacağı duyurulmuştur. 15 Eylül'de selin korkunç bilançosu; ölü sayısı 140 ve maddi zarar 200 milyon lira olarak ifade etmiştir ve ölenlerin daha çok çocuklar olduğu anlaşılmıştır.⁹⁰ Daha sonraki yıllarda resmi rakamlara yansıyan rakamlara göre, can kaybı 165 olarak sabitlenmiştir. Bu kadar büyük çaplı ve geniş bir alanda etkili olduğu sel faciasında ölenlerin sayısının resmi rakamlarla belirtilenlerden kat ve kat fazla olduğu değerlendirilmiştir.

Diğer taraftan sel felaketinin farklı ve özgün yönlerini gündeme getiren gazeteler de yer almıştır. Hergün Gazetesi, sel faciasından vefat edenlerin isimlerinin bazılarını gazetede vermesine rağmen tamamını içeren kimlik bilgilerini yayınlamamıştır. Selden kurtulmak için Mamak'ta evlerinin çatısına çıkarak, yardım isteyen Aran ailesinin bütün yardım bekleyişlerine rağmen, sel sularına kapılmaktan kurtulamadığını işlemiştir. Ne yazık ki aile üyelerinden hayatta kalabilen kimse kalmamıştır.⁹¹

⁸²Osmanlı Dönemi belgelerinde sel baskını kelimesi yerine, Arapça seyl kökünden gelen seylâb, Cumhuriyet Dönemi'nin özellikle ilk dönemlerinde sıklıkla kullanılmıştır.

⁸³Cumhuriyet, 13 Eylül 1957, s.1,5.

⁸⁴Cumhuriyet, 14 Eylül 1957, s.1,5.

⁸⁵Yeni Sabah, 12 Eylül 1957, s.1.

⁸⁶Tercüman, 13 Eylül 1957, s.1.

⁸⁷Zafer, 12 Eylül 1957, s.3.

⁸⁸Zafer, 12 Eylül 1957, s.3.

⁸⁹Zafer, 13 Eylül 1957, s.4.

⁹⁰Vatan, 16 Eylül 1957, s.1.

⁹¹Hergün, 14 Eylül 1957, s.1.

Büyük faciayı yaşayıp, hayatta kalan insanların yaşantısı eskisi gibi sürmeyecektir. Evleri barkları yıkılmış, aile yakınlarını kaybetmiş ve maddi anlamda çok büyük kayıpları yaşamış selzedelerin psikolojik tahribata uğraması kaçınılmaz olmuştur. Bu kadar büyük bir facianın şokunu birden atlatmak mümkün olmamıştır. Dolayısıyla sel faciasında yakınlarını gözünün önünde kaybeden ve yardım edememenin getirdiği ağır psikolojik baskıyı hisseden birçok kişi akli melekelerini yitirmiştir.⁹²

Sel Felaketi Sonrası Alınan Tedbirler ve Siyasete Etkisi

Selden sonra çalışma ekipleri oluşturularak, polis ve asker eşliğinde selzedelerin kurtarılacak eşyalarının çıkarılması sağlanmıştır. İktidar ayrıca 17 Eylül'de felaketzedeleri ilgilendiren önemli kararlar alındığını ilan etmiştir.⁹³ Sel gecesi başlayan ekmek ve yiyecek yardımı devam edecektir. Ev sahibi veya kiracı fark etmeksizin selden zarar gören herkes, çadırlardan alınarak kirayla tutulacak evlere yerleştirilecektir. Söz konusu konutların kirası 1 sene süresince yardım komitesi tarafından ödemeler yapılacak, ayrıca sele maruz kalmış felaketzedelere arazi tahsisi sağlanacak, buralarda çok katlı binalar inşa edilerek kat mülkiyetine göre birer konut ücretsiz olarak verilecektir.⁹⁴

Demokrat Parti Manisa Milletvekili Şemi Ergin başkanlığında, Afyon Milletvekili Rıza Çerçel ve Aliye Coşkun ve bazı kişilerin katılımıyla selden zarar görenlere yardım sağlamak amacıyla bir yardım komitesi teşkil edilmiştir. Sadece bu komite 1.703.718.16 lira yardım toplamaya muvaffak olmuştur. 1957 yılında Kızılay'a için toplanan tüm bağış 310.157.41 lira olduğu düşünülünce ciddi miktarda yardım toplandığı anlaşılmıştır.⁹⁵

Sadece ülkenin içerisinde yardımlar toplanmamıştır. Başta Kıbrıs Türkleri, Afganistan, İran, Pakistan olmak üzere Müslüman ülkeleri olmak üzere, ABD, İngiltere, Çin, Hindistan, Vietnam, Batı Almanya, Polonya ve Yunanistan gibi daha pek çok ülke aynı ve nakdi yardımlar da bulunmuşlardır. Dışardan gelen aynı ve nakdi yardımların toplamı ise 1.300.000 liranın üstündedir.⁹⁶

Sosyal devlet bağlamında Demokrat Parti sel felaketine maruz kalan bölgedeki herkese modern bir ev tahsis edilmesi çalışmalarını başlatmıştı. Dolayısıyla Ankara Belediye İmar Müdürlüğü, plan ve projeler hazırlayıp, kısa zamanda modern bir mahalle tesis edeceğini ilan etmiştir. Sel felaketini yaşayan bölge sakinleri zorunlu olarak semt değiştirecekti. Ne var ki 1960 Darbesi ile bu süreç tamamlanamamıştır.⁹⁷

Bent Deresi, gerek Osmanlı Devleti'nin son devrinde gerekse erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara'nın cazibe merkezi, doğal güzellik yeri ve insanların gezip gördüğü bir alan olmaktan çıkmıştır. Bent Deresi üzerindeki köprüler, viyadük ve alt geçitler sel faciasından sonra kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmiş, çoğu yıktırılmış ve Devlet Su İşleri tarafından dere menfez içine alınarak üzerinden 10 metre genişliğinde yol geçirilmiştir. Tamamı 5 km uzunluğundaki menfezin başlangıç aşamasının yapımına konservatuvar kısmından Dışkapı'ya kadar olan yere Nisan 1958'de başlanmış; Dışkapı'dan Varlık Mahallesi'ne kadar olan ikinci aşama ise 1959 sonunda bitirilmiştir.⁹⁸ Bent Deresi geçmişte yapılan düzenlemeler, alt ve üst yapı çalışmalar neticesinde bugün doğallığını kaybetmiş ve yapay bir duruma dönüştürülmüştür. Aslında derelerin özgürce sularını taşıyabildiği ve çevresinin korunaklı bir şekilde yerleşime açılmaması sel facialarında daha önemli rol oynayacağı düşünülmüştür.

Yerel seçimlerde 1955'de Ankara'dan başkan seçilen ve kararın onanması için 9 Ocak 1956'ya kadar bekleyen⁹⁹ Orhan Eren 1957'deki büyük sel faciasında geçer not alamamıştı. Bu durumun siyasi yansımalarını 1957 Erken Genel Seçimlerde çok keskin bir şekilde kendini göstermiştir. Ankara'da oy kaybeden DP, buradan çıkacak 22 milletvekilliğinin tamamını CHP'ye kaptırmıştı. Yenilgi sonrası ilk muhasebe yapılmış, Ankara İl İdare Heyeti ve Belediye Başkanı Orhan Eren görevden alınarak, başarısızlığın sonucu bu iki kişiye kesilmiştir. Daha sonra gönül alma şeklinde gerçekleşen atamayla 30 Kasım 1957'de eski belediye başkanı Sümerbank İdare Meclisi üyeliği görevine getirilmiştir.¹⁰⁰

⁹²Akşam, 14 Eylül 1957, s.4.

⁹³Zafer, 18 Eylül 1957, s.1.

⁹⁴Zafer, 26 Eylül 1957, s.1.

⁹⁵Türk Kızılay Cemiyeti, 1958 Umumi Kongresi'nin Gündemi (25.4. 1958), Ankara: Güzel İstanbul Matbaası, 1958, s.29.

⁹⁶Türk Kızılay Cemiyeti, 1958 Umumi Kongresi'nin Gündemi (25.4. 1958), s.29.

⁹⁷TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 9, Devre: XI, İçtima: 2, (15.07.1959): 865.

⁹⁸E. Tamur, Suda Suretimiz Çıkıyor, s.92.

⁹⁹BCA, 255, 3, 4.

¹⁰⁰BCA, 147, 60, 15.

Sonuç

Demokrat Parti döneminde dış tehditler özellikle SSCB'nin Boğazlar üzerindeki emelleri ve Doğu Anadolu Bölgesi'nden toprak talepleri gündemin belirleyicisi olmuştur. Bu tehditlerden kurtulmak ve devletin bekasını korumak dış politika önceliği olmuştur. Türkiye'nin NATO üyeliğine alınmasıyla SSCB tehdidi minimize edilmiştir.

İç politika, dış politikanın gölgesinde kalmış, çok önemli hadiseler yaşanmadıktan sonra gündemin parçası olamamıştır. Bununla beraber söz konusu dönemde demografik unsurlar dinamik bir süreç yaşamış ve sosyo-kültürel ve ekonomik olarak büyük bir değişime imza atmıştır. Tarımda modern araç ve gereçlerin kullanımı ana faktör olmuş ve şehirlere büyük bir nüfus akını başlamıştır. Köyler, üretici sınıftan mahrum kalmış, şehirlerde ise o güne kadar görülmemiş kozmopolit ve homojen bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır.

Kırsal alandan büyük kitlelerin gelmesiyle başta Ankara ve İstanbul gibi şehirlerde var olan konut sorunu giderek büyümüş, kiralarda çok büyük artışlar yaşanmış, akabinde çalışmak için buralara gelen nüfus çözüm olarak gecekondulaşma olgusunu görmüştür. Nitekim her yerde kaçak yapılaşmanın yayılmasında bu fikri yapı etkili olmuştur. Seçim öncesi ve sırasında yapılan düzenlemelerle gecekondular yasal statüye kavuşmuş bu da yeni yerleşim yerlerinde gecekondulaşmaya başka bir deyişle nasıl olsa imar affı gelir düşüncesiyle kaçak yapılaşmanın sürmesine ortam hazırlamıştır. Zira köyden gelen göçler artmaya devam etmiştir. Ayrıca İmar Kanunu'nda yapılan gelişigüzel ve sık sık değişiklikler gecekondular sorununun çözümünü zorlaştırmıştır.

Demokrat Parti'nin iktidar olduğu on yıllık süreçte Ankara'da sel faciası eksik olmamış, maddi kayıplar kronik hale gelmiş, daha büyük facialarda ise can kayıplarını da beraberinde getirmiştir. Hiçbir dönemle karşılaşılmayacak büyüklükteki Cumhuriyet Tarihi'nin Ankara'daki en büyük sel faciası 1957'de meydana gelmiş, Ankara'nın çarpık kentleşme ve gecekondulaşma sorununun etkisiyle maddi kayıplar bir yana çok ciddi can kayıplarına neden olmuştur. Sel felaketinden sonra Ankara'nın belli bölgeleri tanınmayacak boyutta değişmiş, alt ve üst yapı kullanılamaz hale gelmiş, siyasi iktidar sel bölgelerini ziyaret etmiş ancak gerekli tedbirler zamanında alınmadığı için tahribat büyük olmuştur.

Sel faciasından sonra devlet yaraları sarmak için bölgeye çok ciddi yardımlar sevk etmiş, bölgedeki selzedeleri başka yerlere yerleştirmiş ve burada yaşayanların mağduriyetini gidermeye yönelik kiracı veya ev sahibi farkı olmaksızın ücretsiz konut tahsis etmek için çalışmalarına başlamıştır. Daha sonra Demokrat Parti'nin iktidardan 1960 Darbesi ile uzaklaştırılınca sel konutları daha önce belirtilen amaçların kapsamında ve istenilen düzeyde teslim edilememiştir.

Cumhuriyet döneminde büyük bir kentleşme ve göçe maruz kalan Ankara'da yaşanan sel felaketleri aslında doğal felaketten ziyade insan eliyle ortaya çıkarılan tahribatların eseridir. Geçmişte doğal dere yatakları üzerinde yerleşim yerleri oluşturulması, ıslah çalışmalarının yetersiz olması, evsel ve sanayi atıklarıyla kirletilmesi neticesi derelerin bir kısmının kapatılıp kanalizasyon hatları meydana getirilmesi ve bazı derelerinin Bent Deresi özelinde sularının beton menfezler içinde yer altından akması gibi alınan tedbirlerin çözüme hizmet etmediği anlaşılmıştır. Sel olgusu günümüzde ciddi bir şekilde başkenti tehdit etmeye devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'nden miras kalan günümüze kadar yaşanan sel faciaları aslında Ankara'yı besleyen su kaynakları radikal iklim değişikliği ve artan küresel ısınmaya çözüm olabilecek birer doğal kaynak iken kirletilmeye ve tahrip edilmeye devam edilmektedir. Dolayısıyla sorunun çözümü merkezi ve yerel yönetimin konuyu makro politikalarla ele alması, gelişmiş teknolojilerle dere yataklarının ıslah edilmesi ve derelerin özgürce sularını taşımasıyla mümkün olacaktır.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Arşivler

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon No: 30100, Kutu No:67, Dosya Gömleği No:418, Sıra No:4,

BCA, 138, 108, 2.

BCA, 147, 60, 15.

BCA, 255, 3, 4.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 9, Devre: XI, İçtima: 2, (15.07.1959): 865.

Türk Kızılay Cemiyeti, 1956 Umumi Kongresi'ne Sunulan Rapor (26.4. 1957), Ankara: Güzel İstanbul Matbaası, 1956.

Türk Kızılay Cemiyeti, 1957 Umumi Kongresi'ne Sunulan Rapor (19.4. 1957), Ankara: Güzel İstanbul Matbaası, 1957.

Türk Kızılay Cemiyeti, 1958 Umumi Kongresi'nin Gündemi (25.4. 1958), Ankara: Güzel İstanbul Matbaası, 1958.

Telif Eserler

Aydın, Suavi., Kudret Emiroğlu, Ömer Türkoğlu, Ergi D. Özsoy, Küçük Asya'nın Bin Yüzü: Ankara: Dost Kitabevi, Ankara, 2005.

Ayışığı, Metin, "Küreselleşme, Çelişkiler Ve Atatürkçülük", Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Bildirileri, Isparta, 2008.

Cantemir, Bekir. *Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde İstanbul'un Mekân ve Sosyal Yapı Dönüşümü (1946-1960)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2013.

Cengizkan, Ali, Ankara'nın İlk Planı 1924-25 Lörcher Planı, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2018.

Cengizkan, Ali. "Kurgu, Tasarım ve Kullanım: Cumhuriyet Dönemi Kamusal Mekanları İçin Bir Çalışma Programı" Başkent Üzerine Mekân Politik Tezler Ankara'nın Kamusal Yüzleri, Der. Güven Arif Sargın, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

Cengizkan, Ali. 1957 Yücel Uybadin imar Planı ve Ankara Şehir Mimarisi; Cumhuriyet'in Ankara'sı İçinde, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2006.

CHP Ankara Vilayet Kongresinde Sunulan 1939-1940 Çalışma Raporu, Ankara: 1940.

Dağistan, Özdemir Melike Z. "Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış", *Planlama*, S. 31, s. 20-25.

Ergin, Feridun. "Birinci Dünya Savaşı'nda ve Atatürk Döneminde Fiyatlar ve Gelirler" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C:3 S.7'den ayrı basım, Kasım 1986, s.59-84.

Günay, Turhan. Orman Ormansızlaşma Toprak Erozyonu, İstanbul: TEMA Vakfı Yayınları, 1997.

Güneş, Gönül. *İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ankara'da Günlük Yaşam*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara: 2004.

Işık, Oğuz. Pınarcıoğlu, M. Melih. Nöbetleşe Yoksulluk, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Karpat, Kemal. Kısa Türkiye Tarih 1800-2012, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.

Kaynar, İhsan Seddar. "Ankara'nın 11 Eylül 1957 Sel Felaketi ve Siyasi Gündemi", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, C.5, S.2, 2017, s.197-224.

Keleş, Ruşen. Kentleşme Politikası, Ankara: İmge Yayınevi, 1990.

Keleş, Ruşen. Eski Ankara'da Bir Şehir Tipolojisi, Ankara: İdealkent Yayınları, 2018.

Keleş, Ruşen. Geray, Cevat. Türk Belediye Başkanları (1958-1964), Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1964.

Keleş, Ruşen. Ünsal, Artun. Kent ve Siyasal Şiddet, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.

Koçak, Cemil. Geçmişiniz İtinayla Temizlenir, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Kömürcüoğlu, Mustafa. Türkiye'de Toplumsal Değişim, Göç ve Kentleşme: Gecekonudan Kentsel Dönüşüme, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2014.

Muşmal, Hüseyin. "Beyşehir Kazası Kurucaova Köyünde Yaşanan 1909 ve 1932 Yılı Afetleri ve Afet Sonrası Yeniden Yapılanma Faaliyetleri", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Sayı: 16, Konya 2006, s.69-90.

Muşmal, Hüseyin. "XX. Yüzyılın Başlarında Beyşehir Gölü ve 1910- 1911 Yılları Büyük Taşkın Hadiseleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:23, Konya Bahar 2008, s.219-262.

Osmanlı İmparatorluğunda Doğal Afetler, (Editör: Elizabeth Zachariadou), (Çeviri: Gül Çağalı Güven- Saadet Öztürk), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.

Özcan, Esin. "Sel Olayı ve Türkiye", *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C: 26, S. 1, (2006), s.35-50.

Pamuk, Şevket. Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi, İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

Tansı Şenyapılı, Barakadan Gecekonduya Ankara'da Kentsel Mekânın Dönüşümü 1923-1960, İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Tamur, Erman. Suda suretimiz çıkıyor, Ankara:Kebikeç Yayınları, 2012.

Tankut, Gönül. Bir Başkent'in imarı: Ankara (1929 – 1939), İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1993.

Tanpınar, Ahmet Hamdi.Beş Şehir, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.

Tekeli, İlhan. Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi Ve Yerellik Yazıları, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009.

Uzman, Nasrullah."Demokrat Parti Döneminde Ankara", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cumhuriyet Özel Sayısı, 2023, s.1-10.

Yavuz, Fehmi. Şehirciliğimiz Hakkında Mukayeseli Raporlar, Ankara: Yeni Matbaa, 1956.

Yazıcı, Erdinç. "Türk Sosyo-Kültürel Yapısında Gözlenen Değişmeler: Karmaşık Bir Dönüşümün Hikayesi" *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 4, S. 2, 2002, s.223-245.

Sürelî Yayınlar

Akşam

Ankara Telgraf

Cumhuriyet

Hergün

İstanbul Haber

Milliyet

TC Resmi Gazete, No: 9359, 16 Temmuz 1956.

Tercüman Gazetesi

Ulus

Vatan

Yeni Sabah Gazetesi

Zafer

